

ТЕМА 4. ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

«Витрати підприємства»

Рекомендації для проведення семінарських занять

Мета заняття: закріпити теоретичні знання та розвинути практичні навички сутності та змісту витрат підприємства.

План семінарського заняття:

1. Поняття витрат та їх класифікація.
2. Показники витратності виробництва.

Теоретичні відомості

Всі витрати підприємства поділяються на *операційні, інвестиційні та фінансові*. Крім такого поділу, витрати можуть бути бухгалтерськими та економічними. *Бухгалтерські витрати* відображають реальні суми фактично здійснених підприємством витрат на придбання сировинно-матеріальних ресурсів, виплату заробітної плати, нарахування амортизації, здійснення орендних платежів та ін. *Економічні витрати*, крім бухгалтерських, включають неявні витрати підприємства, його власника у вигляді використовуваних землі, приміщень, інших власних активів, на які він формально не несе грошових витрат. Економічні витрати підприємства «перевищують» бухгалтерські на величину неявних (їх часто називають «внутрішніми») витрат.

Витрати на виробництво відображають витрати на придбання усіх видів ресурсів, які безпосередньо спрямовані на виробництво продукції (виконання робіт, надання послуг). Наприклад, на сировину і матеріали, енергію, спожиту на технологічні цілі, заробітну плату основних робітників із нарахуваннями, амортизацію обладнання та ін.

Адміністративні витрати - витрати підприємства на утримання адміністративно-управлінського персоналу, основних засобів виробничого призначення, витрати на комунальні послуги і послуги зв'язку, на охорону, юридичні, аудиторські послуги тощо.

Витрати на збут - витрати підприємства на заробітну плату з нарахуваннями працівників відділу збуту, утримання та амортизацію основних фондів збутових підрозділів, витрати на утримання складів готової продукції, витрати на рекламу, маркетинг.

Інші операційні витрати включають витрати підприємства на орендні платежі за орендоване майно, витрати на покриття безнадійних та сумнівних боргів підприємству, витрати на виробничі запаси, реалізовані на сторону, суми втрат від знецінення запасів, нестач і псування товарно-матеріальних цінностей та ін.

Прості (одноеlementні) витрати - мають єдиний економічний зміст; наприклад, сировина і матеріали, заробітна плата тощо; комплексні - різномірні за своїм складом і охоплюють декілька елементів витрат, їх ще називають непрямими; наприклад, загальновиробничі та адміністративні витрати, втрати від браку.

Прямі - безпосередньо пов'язані з виготовленням даного виду продукції і можуть бути прямо віднесені на її одиницю, наприклад, матеріальні витрати; непрямі - пов'язані з виготовленням різних виробів і не можуть прямо відноситись на той чи інший вид продукції; наприклад, заробітна плата управлінського і обслуговуючого персоналу, утримання і експлуатація основних фондів тощо.

Постійні - їх загальна сума не залежить від кількості виготовленої продукції в певних межах, наприклад, витрати на утримання і експлуатацію будівель і споруд, витрати на управління; у складі постійних розрізняють умовно-постійні витрати, які неістотно змінюються при зміні обсягу виробництва; **змінні** - загальна сума витрат за певний час залежить від обсягу виробництва продукції, наприклад, збільшення обсягу виробництва швейних виробів спричиняє відповідне збільшення витрат на закупівлю тканин, збільшення обсягу вантажних перевезень викликає збільшення витрат на паливо; змінні витрати поділяються на пропорційні та непропорційні.

Критична точка виробництва (точка беззбитковості) характеризує такий обсяг виробництва і збуту продукції, за якого чиста виручка дорівнює собівартості, а прибуток є нульовим. Для її обчислення використовується формула:

$$V_{\text{кр}} = \frac{S_{\text{пост}}}{Ц - S_{\text{зм-1}}} \quad (4.1)$$

де $S_{\text{пост}}$ - загальна величина постійних витрат;

$S_{\text{зм1}}$ - змінні витрати у розрахунку на один виріб;

Ц - ціна, встановлена на одиницю продукції певного виду (без ПДВ).

Важливішою є класифікація витрат за економічними елементами і статтями витрат.

Статті витрат - витрати, які відрізняються між собою функціональною роллю у виробничому процесі та місцем виникнення. За статтями витрат формується собівартість одиниці продукції, тобто її калькуляція.

Витрати підприємства включаються в собівартість продукції.

Відмінність статей витрат від аналогічних елементів витрат полягає у тому, що в першому випадку враховуються тільки витрати на даний виріб, а в другому - усі витрати підприємства, незалежно від того де і на які потреби вони були здійснені.

Питання для самостійного вивчення:

1. Особливість дегресуючих змінних витрат.
2. Групування витрат на виробництво за економічними елементами.
3. Наведіть класифікацію витрат, які формують собівартість продукції за економічними елементами.

Тема рефератів:

1. Обґрунтування та вибір стратегії зниження поточних витрат на підприємствах України.
2. Доцільність використання системи управління витратами на вітчизняних підприємствах з урахуванням зарубіжного доступу.
3. Класифікація витрат та її значення в управлінні витратами підприємства при прийнятті окремих господарських рішень.
4. Калькулювання витрат на виробництво та реалізацію продукції.
5. Зарубіжний досвід визначення витрат виробництва.

Тестові завдання:

1. *Зазначити помилкові твердження:*
 - а) змінними називають такі витрати, які залежать від кон'юнктури ринку.
 - б) виробнича собівартість продукції включає витрати підприємства на виготовлення і збут продукції;
 - в) до змінної частини виробничих витрат відносяться витрати на сировину;
 - г) до прямих податків в Україні відносять ПДВ, акциз, мито.
2. *За зв'язком із обсягом виробництва витрати підприємства поділяється на ...*
 - а) виробничі та комерційні;
 - б) продуктивні та непродуктивні;
 - в) постійні та змінні;
 - г) прямі та непрямі.
4. *За економічною однорідністю витрати підприємства поділяються на ...*
 - а) постійні, змінні;
 - б) елементні, комплексні;
 - в) виробничі, комерційні;
 - г) прямі, непрямі.
5. *До виробничої собівартості на промисловому підприємстві відносять витрати на:*
 - а) електроенергію на технологічні потреби;
 - б) утримання виробничого устаткування;
 - в) оплату праці адміністративного персоналу;
 - г) транспортування готової продукції за межі підприємства.

6. *Витрати пов'язані з управлінням та обслуговуванням виробництва називаються.*

- а) комерційними;
- б) накладними;
- в) змінними;
- г) основними.

7. *Змінними називають витрати на виробництво продукції, які залежать від ...*

- а) обсягу випущеної продукції;
- б) часу;
- в) кон'юнктури ринку;
- г) інфляції.

8. *Ціни, за якими виробники сільськогосподарської продукції реалізують її з метою подальшої переробки, називаються ...*

- а) роздрібними;
- б) закупівельними;
- в) кошторисними;
- г) регіональними.

9. *До комерційних відносяться витрати підприємства, пов'язані з ...*

- а) виплатою заробітної плати виробникам продукції;
- б) зберіганням сировини й матеріалів на складі;
- в) переміщенням готової продукції на зовнішні склади;
- г) маркетинговими дослідженнями ринку збуту.

10. *Зазначити непрямі податки (збори):*

- а) ПДВ;
- б) податок на прибуток підприємства;
- в) акцизний збір;
- г) мито.

11. *Ціни, за якими підприємство-виробник реалізує промислову продукцію на внутрішньому ринку, називаються ...*

- а) кошторисними;
- б) закупівельними;
- в) світовими;
- г) відпускними.

12. *Витрати на поточний ремонт устаткування і витрати на рекламу готової продукції – це приклади відповідно ... витрат.*

- а) основних і накладних;
- б) прямих і непрямих;
- в) виробничих і комерційних;

г) продуктивних і непродуктивних

13. Нижньої межею ціни виробу є :

- а) рентабельність капіталу;
- б) кошторис витрат на виробництво;
- в) собівартість одиниці продукції;
- г) точка беззбитковості виробництва.

Рекомендації для проведення семінарських занять

Практичні завдання:

Приклад 1. Постійні витрати на одиницю становили 5 грн за обсягу виробництва 5000 од. Визначити, чому дорівнюють постійні витрати на одиницю при обсязі виробництва 10000 од., грн.

Розв'язання:

У нашому прикладі загальні постійні витрати:

$$5 \text{ грн} - 5000 \text{ од.} = 25\,000 \text{ грн.}$$

Постійні ж витрати на одиницю за обсягу виробництва 10000 од. дорівнюють:

$$25000 \text{ грн} : 10000 \text{ од.} = 2,5 \text{ грн.}$$

Таким чином, при збільшенні обсягів виробництва постійні витрати на одиницю зменшуються.

Відповідь: постійні витрати складатимуть 2,5 грн.

Приклад 2. Постійні витрати - 200 грн; середні змінні витрати на одиницю продукції- 10 грн; функція витрат підприємства: $Y = 200 + 10x$.

Розв'язання:

Якщо підприємство планує реалізувати 50 одиниць продукції, то загальні витрати складатимуть:

$$Y = 200 + (10 \cdot 50) = 700 \text{ грн.}$$

Відповідь: загальні витрати склададимуть 700 грн

Приклад 3. Визначити функцію витрат методом вищої-нижчої точки за наступними даними про роботу обладнання підприємства:

Тиждень	Час роботи обладнання, маш-год.	Витрати на обслуговування, грн
1	80	2500
2	200	7600
3	130	4100
4	145	4690
5	110	3795
6	50	2100
7	180	6700
8	160	5200

Як бачимо, найвищий рівень діяльності складає 200 машино-год., а найнижчий - 50 машино-год.

Спочатку визначимо загальну суму змінних витрат. Для цього складемо наступну таблицю:

Таблиця

Значення змінних витрат

Результати	Фактор витрат, маш-год.	Витрати на обслугов, грн
Мах значення функції	200	7600
Мін значення функції	50	2100
Різниця (загальна сума змінних витрат)	150	5500

Отже, при зміні обсягу виробництва на 150 од., витрати змінилися на 5500 грн., що і є загальна сума змінних витрат.

Звідси змінні витрати на одиницю складають $5500 : 150 = 36,7$ грн.

Далі визначимо величину постійних витрат для вищої та нижчої точок:

$$a = 7600 - 36,7 * 200 = 260 \text{ грн}$$

$$a = 2100 - 36,7 * 50 = 260 \text{ грн}$$

Таким чином, функція витрат наступний вигляд:

$$y = 260 + 36,7x$$

Відповідь: функція витрат $y = 260 + 36,7x$

Приклад 4. Необхідно обчислити чистий прибуток підприємства на основі наступних даних.

Залишки на рахунках запасів у звітному періоді складали:

Рахунок	На початок року, грн.	На кінець року, грн.
Сировина і матеріали	11000	8000
Незавершене виробництво	6000	7000
Готова продукція	22 000	18 000

У звітному періоді підприємство мало такі показники витрат, грн:

витрати на придбання сировини і матеріалів - 73 000;

прямі витрати на оплату праці - 30 000;

непрямі витрати на оплату праці виробничого персоналу - 40 000;

адміністративні витрати - 40 000;

витрати на збут - 10 000;

витрати на утримання і експлуатацію обладнання - 2000;

інші загальновиробничі витрати - 8000.

виручка від реалізації у звітному періоді - 250 000 грн.

Для вирішення даної задачі необхідно скласти звіт про фінансові результати, розмежувавши витрати на виробничі та витрати періоду. Відповідно

до умови до витрат на виробництво включаються наступні витрати: матеріали, оплата праці й виробничі накладні витрати. До останніх належать: непряма оплата праці виробничого персоналу, загальновиробничі витрати, витрати на утримання обладнання.

Розв'язання:

1. Спочатку визначимо суму прямих матеріальних витрат:

$$\begin{aligned} \text{Прямі матеріальні витрати} &= \text{Залишки матеріалів на початок періоду} + \\ &\quad \text{Придбання матеріалів за рік} - \text{Залишки матеріалів на кінець періоду:} \\ &\quad 11000 + 73000 - 8000 - 76000 \text{ грн.} \end{aligned}$$

2. Виробничі накладні витрати складають:

$$40\,000 + 8000 + 2000 * 50\,000 \text{ грн.}$$

Отже, загальна сума поточних витрат на виробництво за рік дорівнюють:

$$76\,000 + 30\,000 + 50\,000 = 156\,000 \text{ грн.}$$

3. Визначимо собівартість готової продукції ($CB_{гп}$):

$$\begin{aligned} CB_{гп} &= HЗВ_n + \text{Виробничі витрати} - HЗВ_k: \\ &\quad 6000 + 156\,000 - 7000 - 155\,000 \text{ грн.} \end{aligned}$$

4. Визначимо собівартість реалізованої продукції ($CB_{рп}$):

$$CB_{рп} = 22\,000 + 155\,000 - 18\,000 = 159\,000 \text{ грн.}$$

5. Операційні витрати включають адміністративні, загальногосподарські та витрати на збут і дорівнюють:

$$25\,000 + 15\,000 + 10\,000 = 50\,000 \text{ грн.}$$

Для визначення суми чистого прибутку необхідно скласти звіт про фінансові результати:

Показники	Сума, грн.
1. Виручка від реалізації	250 000
2. Собівартість реалізованої продукції	159 000
3. Валовий прибуток (рядок 1 - рядок 2)	91000
4. Операційні витрати	50 000
5. Операційний прибуток (рядок 3 - рядок 4)	41000
6. Податок на прибуток (25 %)	10 250
7. Чистий прибуток (рядок 5 - рядок 6)	30 750

6. Коефіцієнт реагування витрат (К), який характеризує співвідношення темпів зростання витрат і темпів підвищення ділової активності підприємства, тобто це співвідношення % зміни витрат і % зміни обсягу діяльності:

$$K = \% \text{ зміни витрат} / \% \text{ зміни обсягу діяльності.}$$

Залежно від коефіцієнта реагування на зміни обсягу діяльності витрати поділяються на:

постійні, якщо $K=0$;
 дегресивні, якщо $0 < K < 1$;
 пропорційні, якщо $K=1$;
 прогресивні, якщо $K > 1$.

7. Собівартість реалізованої продукції (CB_{rp}) визначається:

$CB_{rp} = \text{готова продукція на початок періоду (ГП}_n) + \text{собівартість випущеної готової продукції (CB}_{en}) - \text{готова продукція на кінець періоду (ГП}_k).$

Приклад 5. Визначити планову суму та рівень витрат обігу по підприємству роздрібною торгівлі (табл.1). Під час обчислення плану витрат обігу урахувати можливе зниження рівня витрат за рахунок зростання товарообігу в плановому періоді. За попередніми розрахунками темп приросту товарообігу становитиме 4,6%. Коефіцієнт реагування витрат – 0,8. Підприємство знаходиться в короткостроковому періоді.

Таблиця 1

Показник	Поточний рік		План	
	Сума, тис.грн.	% до товарообігу	Сума, тис.грн.	% до товарообігу
Товарообіг	3810,0			
Витрати обігу	571,0			
- постійні	257,0			
- змінні				

Розв'язання:

- Визначається обсяг товарообороту за планом:
 $3810,0 \times (100 + 4,6) / 100 = 3985,3$ (тис. грн.)
- Сума змінних витрат у поточному році становить:
 $571,0 - 257,0 = 314,0$ (тис. грн.)
- Визначається розмір змінних витрат за планом з урахуванням темпу приросту товарообороту та коефіцієнту реагування витрат:
 $4,6\% \times 0,8 = 3,68\%$; $314,0 \times (100 + 3,68) / 100 = 325,6$ (тис. грн.)
- Оскільки передбачається, що сума постійних витрат у короткостроковому періоді не зміниться, то загальна сума витрат за планом становить:
 $325,6 + 257,0 = 582,6$ (тис. грн.)
- Розраховуються рівні витрат обігу:
 у поточному році: $571,0 / 3810,0 \times 100 = 15\%$;
 за планом: $582,6 / 3985,3 \times 100 = 14,62\%$.

Розрахунки зведено до таблиці 2.

Аналіз витрат обігу

Показник	Поточний рік		План	
	Сума, тис.грн.	% до товарообігу	Сума, тис.грн.	% до товарообігу
Товарообіг	3810,0	-	3958,3	-
Витрати обігу	571,0	15,0	519,8	14,62
-постійні	257,0	6,7	257,0	6,45
-змінні	314,0	8,3	262,8	8,17

Таким чином, рівень витрат обігу підприємства у товарообороті в плановому періоді зменшиться на 0,38% (15,0% – 14,62%).

Відповідь: рівень витрат зменшиться на 0,38%

Практичні завдання для самостійного виконання:

Задача 1. У звітному періоді підприємство придбало сировини на суму 169 тис. грн і обладнання на суму 120 тис. грн. У виробництво протягом звітного періоду було видано сировини на суму 140 тис. грн. Обладнання введено в експлуатацію і по ньому нараховано амортизацію в розмірі 21 тис. грн.

Визначити закінчені витрати звітного періоду.

Задача 2. Підприємство виробляє продукцію одного найменування за ціною 2,3 грн. за одиницю. Питомі змінні витрати складають 1,8 грн., загальна сума постійних витрат 5 500 грн. В результаті зростання орендної плати загальні постійні витрати збільшаться на 8 %.

Визначити, який вплив здійснить збільшення постійних витрат на величину критичного обсягу реалізації продукції.

Задача 3. У першому кварталі змінні витрати на 1 виріб склали 9,5 грн., ціна одиниці продукції – 12,5 грн., загальні постійні витрати - 100 тис грн. У другому кварталі ціни на сировину зросли на 10 %, що привело до зростання змінних витрат також на 10 %.

Визначте, як зміна цін на сировину вплине на критичний випуск продукції.

Термінологічний словник:

Альтернативна вартість – вартість виробництва товару або послуги, яка вимірюється з точки зору втраченої (упущеної) можливості виробництва іншого виду товару або послуг, що вимагають тих же витрат ресурсів; ціна заміни одного блага іншим.

Витрати - зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками) за звітний період.

Витрати виробництва – повні витрати, що безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції і обумовлені ним.

«Витрати-випуск» – балансова економіко-математична модель, що лежить в основі міжгалузевого балансу виробництва і розподілу продукції, та заснована на порівнянні вартості продукції і сумарних витрат на її випуск в грошовому вираженні.

Витрати граничні – збільшення витрат підприємства, необхідне для збільшення випуску продукції на одну одиницю.

Витрати операційні – витрати операційної діяльності підприємства, тобто його основної діяльності, пов'язаної з виробництвом та реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), яка забезпечує основну частку його доходу.

Витрати постійні – витрати, абсолютна величина яких не змінюється разом зі зміною обсягу виробництва продукції.

Інші операційні витрати – витрати операційної діяльності, що пов'язані з виробництвом продукції (робіт, послуг) і не увійшли до складу інших економічних елементів витрат, зокрема, витрати на відрядження в межах встановлених норм, вартість робіт, послуг сторонніх підприємств, плата за розрахунково-касове обслуговування, сума податків, зборів, втрати від псування цінностей, сума фінансових санкцій, орендна плата тощо.